

Textversion

33. Inför Europaparlamentsvalet 2024: Fem frågor till toppkandidaterna

Ylva Carlqvist Warnborg: Vart femte år är det val till EU-parlamentet – och den 9 juni 2024 är det dags igen. EU-politik handlar om så mycket; men en väldigt stor del handlar om jordbruk och därmed om mat. Omkring 30% av EU:s totala budget nu går till jordbruket; så nu inför valet undrar vi på SLU Future Food vad dom svenska toppkandidaterna från riksdagspartierna ser som viktigast inom just EU:s jordbrukspolitik. Så alla åtta partier har svarat på vår enkät.

Första frågan till toppkandidaterna i EU-valet var, rakt upp och ner: **Vilken fråga inom ämnet jordbruk och livsmedel tycker du är viktigast att EU arbetar med?**

Socialdemokraternas Heléne Fritzson ser ett lönsamt och hållbart jordbruk som avgörande för vår beredskap. Miljöpartiets Alice Bah Kuhnke lyfter självförsörjningen som viktigast; näst efter den gröna omställningen av jordbruket; med utfasning av fossila bränslen i produktionen och mindre köttätande. Kristdemokraternas Alice Teodorescu Måwe svarar däremot att ”Jag skulle vilja att EU omvärderar attityden till kor i klimatpolitiken. En ko kan ge både mjölk och kött genom att bara äta gräs”. Hon vill ha livsmedelssäkerhet i dubbel bemärkelse; både att maten ska vara säker att äta, och att vi säkrar tillgången på mat. Och Sverigedemokraternas Charlie Weimers lyfter livsmedelssäkerhet för medlemsländerna i händelse av krig eller kris, apropå omvärldsläget.

Det var fyra av partierna så långt; och alla åtta lyfter, om än på olika sätt, fram beredskap, livsmedelssäkerhet och självförsörjning i sina svar. Det blir kommentarer till politikernas svar på våra frågor också. För ett antal år sedan fanns du, Camilla Eriksson, på SLU, men nu är du på Totalförsvarets forskningsinstitut FOI och arbetar med forskning kring civilt försvar och livsmedelsberedskap. Hej Camilla!

Camilla Eriksson: Hej!

YCW: Vad tänker du här först, om du har någon allmän reflektion kring det här fokuset som ändå finns i viss utsträckning då – partier lyfter det här med beredskap, självförsörjning och livsmedelssäkerhet som viktigaste fråga...

CE: Ja, jag tycker att det är väldigt positivt.

YCW: Tänker du att det är någon skillnad jämfört med förra EU-valet för fem år sedan; att det här är mer i fokus nu?

CE: Absolut, det är ju mer i fokus, och det beror ju inte minst på både pandemin och kriget i Ukraina. Så även om frågan fanns då också och var på tapeten, så var den ju inte alls lika brinnande kan man säga. Jag tror att tempot, reformtakten, går upp nu. Man ser att man behöver gå fram i en mycket snabbare takt än vad man kanske tänkte sig för fem år sedan, med att bygga upp arbetet kring de här frågorna.

YCW: Det finns ju inte direkt någon ideologisk linje här - har du nån tanke kring att det går rakt över skalorna?

CE: Det i sig är också intressant, och det har också en ganska lång historisk grund på ett sätt. Nu är ju några av de här partierna relativt nya, beroende på hur långt historiskt perspektiv vi ska ha.

Men under hela 1900-talet så var just jordbrukspolitiken och den här uppslutningen bakom beredskapsmålen och självförsörjningsgraden och att se jordbrukspolitiken som ett geopolitiskt eller nationellt säkerhetsintresse... det var nånting som förenade både högern och vänstern under väldigt lång tid.

YCW: Alla partier lyfter som sagt fram beredskap, livsmedelssäkerhet och självförsörjning på lite olika sätt... och tre toppkandidater nämner specifikt djurvälfärd: Miljöpartiets Alice Bah Kuhnke och Centerpartiets Emma Wiesner, som skriver att "Sverige har länge legat steget före och det är viktigt, både för lantbrukets konkurrensvillkor och för djuren, att resten av EU kommer ikapp". Och så Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt svarar att partiet vill se "livsmedelsproduktion som sker ekologiskt hållbart med låg klimatpåverkan och stark djurvälfärd".

Liberalernas Karin Karlsbro nämner allra först frågan om att skydda sjöar, hav och vattendrag; avgörande för ekosystem, biologisk mångfald, livsmedelsproduktion och vattenförsörjning. Och så vill hon öka skyddet av naturområden och tillsammans med näringslivet hitta ett mer hållbart jord- och skogsbruk.

Moderaternas toppkandidat Tomas Tobé svarar att gemensamma standarder och regler för varor på EU:s inre marknad på många sätt är kärnan i hela EU-samarbetet. Det gäller, skriver han, naturligtvis också livsmedel, för livsmedelssäkerhet och hög kvalitet.

Tillbaka till dig, Camilla Eriksson... Hur tänker du då att EU kan spela roll för Sveriges förmåga till livsmedelssäkerhet, beredskap och självförsörjning av livsmedel?

CE: Jag tror att det spelar väldigt stor roll. Det pågår ju många samtal nu kring beredskap i Sverige, och då vänder man sig ju gärna tillbaka till det tidigare totalförsvaret som vi hade under 1900-talet, och som monterades ner i slutet på 1990-talet inför millennieskiftet... och då, på den tiden, var ju den livsmedelsberedskap som Sverige hade väldigt nära jordbrukspolitiken. Man använde sig av jordbrukspolitik för att förverkliga målen man hade inom livsmedelsberedskap, kring självförsörjning till exempel, och att skydda den inhemska marknaden, så att man skulle ha en hög produktion i Sverige. Hela den frågan ligger ju på EU-nivå nu kan man säga, sedan vi gick med i EU och är en del av den inre marknaden och EU:s jordbrukspolitik. Så ska man använda sig av den typen av instrument idag, alltså att främja produktion i Sverige, då är ju EU:s jordbrukspolitik helt avgörande för att få till någonting sådant.

YCW: Så, kan man säga att EU:s politik här är mycket viktigare än den egna svenska politiken för beredskap, livsmedelssäkerhet och självförsörjning?

CE: Ja, det skulle jag nog säga. Det finns saker som vi kan göra på nationell nivå också, men det har mer att göra med lagerhållning och den typen av åtgärder som är mer än del av försvarspolitiken. Men allting som har att göra med omställning av produktionen eller ökad inhemsk produktion... där är det ytterst EU som styr, egentligen.

YCW: Om vi ska spekulera en aning; tänker du att detta fokus kring beredskap och självförsörjning finns generellt bland politikerna i unionen, eller sticker Sverige och Norden ut på något sätt?

CE: Nej, jag tror absolut att det är så att fokuset finns överallt. Om man tänker att det här är som en förlängning av försvarspolitiken, att man nu vill stärka det nationella försvaret och i viss mån också EU:s försvarsförmåga på olika sätt, då ligger det här helt i linje. Och det är flera länder, inte minst Tyskland till exempel, som har gjort en stor omvärdering av de här frågorna och går fram i ganska snabb takt. Innan har det varit kanske framförallt Frankrike som har drivit den här

typen av frågor. Så jag skulle nog inte säga att Sverige ligger i fronten här, utan snarare har väl Sverige tidigare haft lite mer reserverad inställning kring de här aspekterna på att använda jordbrukspolitiska instrument; och gärna sett att vi ska ha så fri handel som möjligt inom det här området. Så det känns som att det är någonting på gång nu som kanske kommer att förändra inställningen till jordbrukspolitiken i grunden.

YCW: Hur menar du då?

CE: Ökat fokus på produktion. Det har ju länge varit så i EU:s jordbrukspolitik att man har gått från fokus på produktion, på 80-90-talen, till mer och mer fokus på naturvård, kulturvård, och andra värden som finns kopplade till jordbruksproduktionen. Man har ju egentligen direkt velat motarbeta en överproduktion, eller för stor produktion; bland annat av miljöskäl, men också av konkurrensskäl och sådana saker. Det tycker jag i sig är spännande att se att det nu blir mer fokus på att vi ska vara självförsörjande i Europa, och mer fokus på att öka produktionen. Det är lite av ett paradigmskifte faktiskt, i EU:s jordbrukspolitik, om det slår igenom fullt ut; självförsörjning som en viktig målsättning igen, som det har varit historiskt, men som det inte riktigt har varit de senaste 20-25 åren.

YCW: Ja, Sveriges toppkandidater verkar alltså tänka som många andra när partierna lyfter fram beredskap, livsmedelssäkerhet och självförsörjning bland de allra viktigaste frågorna. Hur man bäst når dit finns det dock olika uppfattningar om, konstaterar Camilla Eriksson på FOI:

CE: Man anar väl en lite splittrad inställning till djur/animalieproduktionen kanske, där KD till exempel lyfter att man skulle vilja främja animalieproduktionen, och de nämner särskilt mjölk och kött. Medan till exempel Miljöpartiet egentligen säger tvärtemot; att vi måste minska på animalieproduktionen och köttkonsumtionen och använda mer av jordbruksmarken för att producera grödor som människor kan äta direkt istället. Där kan man tänka att det finns en hel del motsättningar, som på ytan ser ut som ganska mycket samsyn i de här frågorna. I detaljerna tror jag att partierna ändå skiljer sig ganska mycket åt, i vad det är för typ av produktionssystem och konsumtion som de vill se på sikt i Europa.

YCW: Du lyssnar på en podd från SLU Future Food, och vi har ställt frågor till de åtta riksdagspartiernas toppkandidater inför EU-valet – frågor kring EU:s jordbrukspolitik. Hela deras svar får inte plats i den här podden; men vill du läsa hela svaren ordagrant, så finns de på SLU Future Foods hemsida.

Den andra frågan till toppkandidaterna var: **Anser du att det är lagom, för lite eller för mycket att närmare 30% av EU:s totala budget går till jordbruket?**

Inget parti tycker att för lite pengar går till jordbruket; men fem partier är tydliga med att de tycker att det är för mycket. Den här samsynen går också tvärs över höger-vänster-skalan, via Sverigedemokraterna, Kristdemokraterna, Moderaterna, Liberalerna och Vänsterpartiet. Men, förstås finns olika skäl till varför och hur de tycker att det är för mycket.

Sverigedemokraterna tycker att budgeten är för stor, för att de inte vill att skattemedel ska slussas via Bryssel tillbaka till svenska jordbruk; och de vill minska EU:s inflytande över och krav på jordbrukspolitiken.

Kristdemokraterna vill att många budgetposter för EU:s jordbruk minskas eller helt slopas långsiktigt.

Moderaternas svarar helt enkelt att dom generellt är skeptiska till att en så stor andel av budgeten går till jordbrukspolitiken.

Liberalerna motiverar att de tycker att budgeten är för stor med att de tror på marknaden istället för subventioner. Liberalerna vill ta bort allt produktionsstöd och bara ha kvar stöd till omställning av jordbruk och landsbygdsutveckling.

Vänsterpartiet också vill se en mindre jordbruksbudget, och av det som blir kvar tycker partiet att pengarna långt mer än idag ska gå till små och medelstora lantbruk som bidrar till miljö- och klimatnytta.

Socialdemokraterna svarar egentligen inte på själva grundfrågan om huruvida lagom, för lite eller för mycket av EU:s budget går till jordbruket. Istället påpekar de att det inte bara är storleken utan innehållet i budgeten som är det viktiga; och vill precis som Vänsterpartiet rikta jordbruksstödet mer till mindre lantbruk och till klimat- och miljöåtgärder.

Två partier ser att budgeten är rimligt stor idag; ett av dem är Miljöpartiet, men de menar att mycket mer av resurserna måste användas till jordbrukets gröna omställning; med målet fler och småskaliga jordbruk för att EU och Sverige ska bli mer självförsörjande, klara klimatmålen och skydda den biologiska mångfalden.

Det andra partiet som är OK med jordbruksbudgetens storlek idag är Centerpartiet; också de vill reformera EU:s jordbrukspolitik. Jordbruket måste marknadsanpassas mer, menar Centern - och pengarna i budgeten användas för att kompensera och ge ökad lönsamhet åt bönder som gör insatser för miljö- och klimat.

Är runt 30% till jordbruket en för liten, en lagom eller en för stor del av EU:s totala budget? Här fanns ju en övervikt bland dom svenska EU-kandidaterna för alternativet "för mycket". Nästa forskarröst är Mark Brady, docent på SLU i jordbruks- och miljöekonomi. Han forskar sedan länge kring EU:s jordbruksbudget, och är en av författarna till en vetenskaplig studie som i detalj analyserade utbetalningarna av jordbruksstöd från EU under 2015, då EU gjorde en reform som kallades *greening*. Sammanfattningsvis kom den studien fram till att pengarna då ändå i huvudsak gick till dem som orsakar den största miljöskadan och som behöver bidragen minst. Men Mark, sedan dess har EU:s tillväxtstrategi Green deal, den gröna given, tillkommit och påverkat EU:s jordbrukspolitik, det som kallas CAP?

Mark Brady: Det har faktiskt hänt i den senaste reformen av CAP att man har omfördelat 25% av direktstödet - det vill säga huvuddelen av stödet och det som kritiserats för att vara för generellt. Det som måste användas till riktade miljöåtgärder, som kallas för *echo-schemes*, eller ettåriga miljöstöd på svenska. Så det ser jag som ett väldigt stort steg framåt faktiskt, jämfört med när vi gjorde vår studie.

YCW: Det har alltså hänt en hel del sedan 2015?

MB: Det har det! Det är viktigt att veta och förstå att det var ingen liten förändring. Jag blev själv ganska överraskad att det blev ett beslut att så mycket som 25% av direktstödet skulle omfördelas. Och det här är väldigt intressant eftersom många länder tidigare inte haft några miljöstöd. Sverige har varit ett av de länder som har haft mest miljöstöd, men det betyder att länder som Polen som inte har haft det, nu måste satsa miljarder i euro på miljöåtgärder. Och dessa miljöåtgärder kan länderna själva utforma med ganska stor frihet. De kan anpassa dem till landets förutsättningar och de miljöproblem som de tycker är viktigast för dem. Reformen

2015 var tämligen svag; det pratades om “*greening of the CAP*”, men det blev mycket “*greenwashing*”, för det blev egentligen inga stora pengar omfördelade till miljön. Det fungerade väldigt dåligt, så jag tror att det skapade mycket problem. Men 2023 tog man faktiskt pengar och flyttade till miljön.

YCW: Nu är det liksom “upp till bevis” – för nu står hela trovärdigheten på spel?

MB: Ja, precis. Så nu måste verkligen länderna använda de här pengarna på ett vettigt sätt. Många länder har faktiskt blivit rätt så ambitiösa med dessa *echo-schemes*; de har försökt koppla mycket mer till resultat; exempelvis har man i Nederländerna ett poängsystem för biologisk mångfald, så ju högre poäng du uppnår, desto mer stöd kan du få. Just sådana typer av stöd behövs för att få stort genomslag på miljöområdet; att lantbrukarna belönas för högre miljöprestation. Problemet med det direktstöd som finns kvar är att alla får samma stöd, oavsett om de gör mycket eller lite för miljön, bara de uppfyller det som kallas grundvillkoren. Och det ger inga starka incitament att förbättra situationen.

YCW: Men att varje EU-land måste följa detta med 25%, samtidigt som varje land får formulera exakt hur det ska gå till ...då öppnar man ju också för att man kan titta på varandra och kanske lära och få idéer och inspiration?

MB: Ja, absolut. Vi har sett att länder har haft olika ambitionsnivå, men de kommande åren med utveckling och utvärdering av dessa *echo-schemes*... det ska bli väldigt spännande att se vilka länder som har implementerat framgångsrika *echo-schemes*. Om det funkar väl, så kan kanske andra länder följa efter.

YCW: Närmare 30% av EU:s budget handlar om jordbruket. När EU:s gröna omställning nu ska genomföras, ser du att jordbrukets andel av EU-budgeten kommer att behöva ökas för att nå målen, eller kan den ligga kvar som nu... eller, skulle andelen, som de flesta partier vill, kunna minskas?

MB: Det är en mycket svår fråga, exakt hur mycket pengar som behövs, men jag tror det är alldeles klart att det behövs mycket pengar för att finansiera de nödvändiga åtgärderna inom jordbruket. Så huvudfrågan nu är: används de pengar som finns på bästa möjliga sätt? Så jag tror att det första steget är att försöka utnyttja de här pengarna på ett bättre sätt. Och det här exemplet med *echo-schemes* ser jag som ett steg i rätt riktning. Och man ska komma ihåg att EU är ganska öppet för global konkurrens, så om vi vill ställa högre miljökrav på vårt jordbruk, så är det en väldigt svår samtidig balansgång mellan matproduktion, miljömål och konkurrenskraft. Så därför behövs jordbruksstöd, absolut.

YCW: Men om jag ska sammanfatta och har förstått dig rätt; med den gröna omställningen som är beslutad och som EU jobbar för - bland annat med målet att minska koldioxidutsläppen med minst 55% till 2030 - då finns det knappast något utrymme att minska pengarpåsen som går till detta. Men däremot kan man fundera väldigt mycket på *hur* man spenderar de pengarna?

MB: Det skulle jag säga, att det är en väldigt kostsam process, och det gäller att använda de här pengarna väl.

YCW: Från Mark Brady, docent i jordbruks- och miljöekonomi på SLU, vidare till nästa fråga till EU-kandidaterna: **Vad i EU:s jordbrukspolitik är det bästa respektive det sämsta för Sverige?**

I svaren på vad som är bäst återkommer ordet "gemensam" väldigt mycket:

Bäst är de gemensamma kraven på hållbart jordbruk, svarar Liberalerna.

Bäst är den gemensamma jordbrukspolitiken för att säkra livsmedelsförsörjningen, svarar Socialdemokraterna.

Som glest befolkat land i Europas geografiska periferi är det viktigt att vara del av gemensam marknad, är Kristdemokraternas svar.

Det bästa enligt Moderaterna är de gemensamma spelreglerna för jordbrukets import- och exportprodukter.

Det bästa Centerpartiet ser, är att hela EU:s jordbruk ställer om, samtidigt som produktionen värnas.

Och Sverigedemokraterna ser att det bästa är att svenska livsmedelsproducenter får sälja fritt på Europas marknad.

För Vänsterpartiet är det bästa att EU har stöd som ger miljönytta.

Miljöpartiet hittar inte riktigt något bästa, men skriver att gårdsstödet "skulle kunna vara bäst", om det styrde mot lägre klimatpåverkan.

Om "gemensam" var honnörsordet för det bästa, så är byråkrati och regelkrångel det sämsta för fem av de svenska partierna.

Sämst är krångliga regelverk, och för mycket administration som låser in lantbruket i bidragsberoende, enligt Centerpartiet.

Sämst är regelkrångel och dåliga förutsättningar för biogasproduktionen, enligt Socialdemokraterna.

Sverigedemokraterna svarar att det sämsta är EU:s ständigt växande och allt mer komplicerade regelverk i kombination med att svenska producenter missgynnas av konkurrens från stora kontinentala jordbrukskoncerner.

Kristdemokraterna menar att det sämsta är att Sverige överimplementerat en del EU-beslut som inte ger oss någon nytta utan bara kostnader.

Och Miljöpartiet menar att många bönder är så osäkra på hur de ska fylla i all dokumentation, att många inte vågar söka miljöersättningar av rädsla att göra fel, vilket skulle kunna få stora negativa konsekvenser.

Liberalerna svarar att det sämsta med EU:s jordbrukspolitik idag är att majoriteten av EU:s klimatskadliga subventioner kommer från den gemensamma jordbrukspolitiken.

Vänsterpartiet uttrycker liknande tankegång som att det sämsta är att jordbrukspolitiken gynnar dem som inte gynnar hållbarhet.

Moderaterna tycker är sämst är den fortsatt alltför höga graden av tveksamhet till ny teknik. Exempelvis rörande GMO.

YCW: Så det finns ett stort fokus här bland toppkandidaterna på byråkrati och regelkrångel som det sämsta med EU:s jordbrukspolitik. Suzanne Céwe, näringspolitisk expert inom regelförenkling på LRF Mjolk, välkommen till Feeding your mind!

Suzanne Céwe: Tack så mycket! Jättekul att vara här och få prata regler!

YCW: Ja... och din egen kommentar eller reflektion kring det här att politikerna lyfter fram det här så pass tydligt, som det sämsta med EU:s jordbrukspolitik?

SC: Jag tycker att det är superkul att det har blivit det här fokuset på regler, regelkrångel och tillämpningen av regler. Det tycker jag verkligen bådär gott för framtiden.

YCW: För det är dags att fokusera på det nu?

SC: Ja, det är hög tid att göra det. Det ska vara lätt att göra rätt.

YCW: Hur viktig del i pusslet för att ha kvar lantbrukare i Sverige och EU är det att få styr på regelverk och byråkrati, tänker du?

SC: Jag tror att det faktiskt är jätteviktigt. Vad som än händer: vi kommer alltid att behöva äta! Att vara jordbrukare och producera livsmedel, det är ju något som uppfattas som hårt arbete, och sedan så är det ganska krångligt. Och jag tror att det kan avskräcka att det handlar om så mycket kontorstid, när det egentligen borde handla om att vara ute på fälten eller bland djuren.

YCW: Vad kan då enskilda EU-parlamentariker göra från att ändra status quo, eller vända skutan och få hela EU att slimma ner byråkratin lite?

SC: Ja, alltså, om vi börjar i Sverige – det finns ju ett förslag om att inrätta en implementeringskommitté. Och det är ju på gång, men det har på något sätt stannat av. Men att Sverige skulle ha en implementeringskommitté som jobbade; faktiskt inte när idén var färdig, utan redan från början i EU med att göra det så smidigt som möjligt... det skulle kunna vara en lösning. För att när det kommer ett nytt regelverk som ska utformas från EU, då gäller det är vara med från start! För det är lättare att få det rätt från början än att försöka ändra något befintligt som redan har kommit. Så en implementeringskommitté, att införa det – det tror jag hade varit en bra början.

YCW: På svensk nivå då?

SC: På svensk nivå. Och det finns ju beslutat att det ska bli en implementeringskommitté; men än så länge har den inte riktigt kommit på plats.

YCW: Du arbetar ju med regelförenkling och har hållit på med ett projekt som heter Metodprojektet, och där fick ni siffror som visar hur omfattande regelverken och administrationen är och hur det ökar?

SC: Vi fokuserar ju på vissa regelområden, och där kan vi alltså se att ökningen från -96 till -21 var alltså 134%. 1996 var det 278 lagkrav, och 2021 så var det 648 krav. Det är ganska stor ökning!

YCW: Verkligen.

SC: Det är faktiskt det.

YCW: Men det är ju ingen naturlag att regelverk och byråkrati växer så här... hur förklarar du att det ändå ser ut så?

SC: Jamen, det är ju så här; vi får andra lägen när vi lär oss mer och mer. Vi har en utveckling där vi lär oss mer om smittor, lär oss mer om olika ämnen, vi utvecklar olika ämnen. Nu pratar vi till exempel om pfas; det är något vi inte pratade om för tjugo år sedan. Då kommer det ju nya regler, allt eftersom vi får mer förståelse och mer kunskap. Men sedan så kanske vi borde gå tillbaka och suddas bort en del regler som inte är aktuella.

YCW: Men EU-toppkandidaterna är ju väldigt tydliga med det här; så här ska vi inte ha det, med att EU:s byråkrati och regelverk bara växer och växer... men från början så är väl det här resultat av i grunden politiska beslut?

SC: Ja, så är det; alltså alla regler har ju en grund. Så det kommer ju ett beslut som sedan blir ett uppdrag till en myndighet. Och sedan beror det lite grand på hur uppdraget är utformat, hur reglerna kan skrivas; om det är föreskrifter som har friheter, eller som har mindre friheter. Men går man tillbaka så är det ju ett politiskt beslut.

YCW: Men som alltid så handlar om att man delegerar mellan politiker och tjänstemän?

SC: Ja, men precis.

YCW: Men all denna byråkrati och alla regelverk som finns - för den enskilde lantbrukaren, vad får det för konkreta följder?

SC: Det får ju ganska stora konkreta följder, för ju komplexare ditt företag blir, desto fler regler. Så det kan ju bli hämmande. Ska jag utöka och bli tillståndspliktig, då blir det mer regler, du måste ta nya beslut, du har olika typer av dokumentation som ska in. Sedan kan det också vara så att du vill gå och förädla det som du producerar, och då får du en helt annan typ av regelverk och fler kontroller från ett annat håll. Och då kanske du tvekar, för att slippa den delen. När det är så här många regler, så är det inte alltid man kommer ihåg att göra allting. Till exempel så pratade jag med en mjölkbonde som hade vallskörd - och då har man fokus på vallskörden! Och han hade flyttat ett par djur för att betet hade tagit slut. Han anmäler den här flytten av djuren - rätt uppgifter - men ett dygn för sent, och det kostade honom ungefär 150 000 kronor! Och det skapar ju oro, när man vet att man kan göra ett litet fel och det får stora kostnader.

YCW: Det här låter ju verkligen som någon sorts djungel - och du har ju ägnat dig åt ett projekt som kallas "Regelsafari" också...?

SC: Ja, men jag har ju faktiskt det. Och det är väldigt spännande, för ett normalt jordbruk har alltså någonstans mellan femton och arton myndigheter som skriver reglerna till företagen. Och då kan det bli upp till åttahundra regler för ett jordbruksföretag. Så med Regelsafari så har vi helt enkelt försökt gå i en företagares fotspår och se: var finns alla kraven, vad är det för krav och hur påverkar det? Och hur kommer man ihåg åttahundra regler? Det är inte helt enkelt. Reglerna ändras ju över tid, så det kan ju komma uppdateringar. Så det inte bara det man måste hålla ordning på att "så här är det" - det kan något år, och så kommer det ett tillägg, eller inom en tidsperiod en viss förändring, som man då måste hålla koll på.

YCW: Och efter Regelsafari, så är du nu med i ett annat samverkansprojekt?

SC: Det här är ju ett väldigt spännande projekt. Det är ett samarbetsprojekt med HS, Hushållningssällskapet, Växa, LRF, HIR Skåne och SLU. Det finansieras av EU, och vi jobbar då med att se: finns det några bra metoder för att identifiera regelkrångel, och hur kan man jobba vidare med det?

YCW: Gör det det då? Finns det bra metoder?

SC: Vi har hittat ett jättespännande sätt att jobba med. Vi kallar det dialogmöten. Vi testade; vi samlade in förenklingsförslag, och sedan gjorde vi några konsekvensutredningar – och så testade vi att ha det i ett dialogmöte. Det var Tillväxtverket som höll i mötena, och så bjöd vi in från bonde till myndighet, så att hela kedjan var med. Och sedan diskuterade vi förslagen helt förutsättningslöst. Det blev en väldigt bra diskussion, för då kan man se: hur påverkar krånglet? Hur påverkar den här regeln, blir det krångel för lantbruket, och hur påverkar det myndigheten? Och sedan kunde vi liksom gemensamt se att det blev så bra som möjligt i hela kedjan. Nu kan man inte göra det här för alla regler, men man kan göra det för vissa regler, där det behövs.

YCW: Om du har en vision vad det här ska kunna leda till, vad är målet?

SC: Ja, alltså det är faktiskt så att man inte kan vara bonde från en kontorsstol, utan man behöver ju vara ute på fälten, hos sina djur. Det är ju där deras jobb egentligen är. Så att minska den administrativa bördan och tiden med ungefär hälften, det hade varit ett bra mål! Och ibland, när det är en svensk myndighet som råder över själva regeln – till exempel Jordbruksverket – då kan man gå till Jordbruksverket och säga ”Det här är krångligt!” Och här har vi en väldigt bra dialog. De jobbar väldigt bra med att göra det enklare. Men när det måste ske en förändring i EU, då är det mycket svårare. Att jobba där tar tid.

YCW: Men det låter ändå som om det finns ett utrymme då att förenkla och göra en hel del på nationell nivå här, i dialog med de nationella myndigheterna?

SC: Det finns utrymme att jobba på alla fronter, tänker jag.

YCW: När skulle du säga att det kommer att märkas i verkligheten vad det här projektet ledde till, då?

SC: I alla fall jag som jobbar med, det märker redan nu att till exempel Jordbruksverket bjuder in till att diskutera regler och rapporter innan de faktiskt har kommit till tryck eller blivit beslutade. Just för att se och testa lite; hur funkar det här, vad säger ni om det här resultatet? Hur skulle det här fungera? Det tycker jag är en väldigt spännande utveckling. Det finns få saker som är så krångliga och svåra som att göra det enkelt! Och att göra det enkelt så att det faktiskt märks på gårdsnivå!

YCW: Just nu så pågår ju för fullt den här gröna omställningen av EU:s jordbrukspolitik, och om vi ska spekulera lite; tänker du att man kan se det här som ett möjligt fönster i tiden för att... om vi gör om själva produktionsformerna och så, att man också tar tag i regelverken och ändrar dem i samma veva?

SC: Ja, alltså, det finns ju en sådan möjlighet. Men det kan också finnas – och jag vill flagga för den risken – att det uppstår *ännu fler* regler! Så här behöver man ju vara alert, så att man inte skapar mera arbete, och att det blir ännu mer regeltungt.

YCW: Suzanne Céwe, näringspolitisk expert inom regelförenkling LRF Mjök, tack för att du var med!

SC: Tack för att jag fick komma! Jättetrevligt!

Nästa fråga till EU-parlamentarikerna: **Vad är enligt dig det viktigaste som EU bör göra nu för att skapa ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart livsmedelssystem?**

Fyra partier är här mer eller mindre tydliga med att den ekonomiska hållbarheten som måste komma först.

Sverigedemokraterna svarar att det viktigaste är jordbrukens ekonomiska stabilitet och lönsamhet, som grundförutsättning för investeringar för ekologisk och social hållbarhet. Fokus bör enligt SD ligga på de mindre och medelstora jordbruken där ägarna bor på, eller nära, sina marker.

KD svarar att själva utgångspunkten för ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet, måste vara att stärka svensk konkurrenskraft, med svenska bönder som världsledande i god djurhållning med låg antibiotikaanvändning.

Viktigast för Moderaterna är att målsättningarna för biologisk mångfald och klimat inte sker på bekostnad av lantbrukarens möjlighet att sköta sitt jobb. Moderaterna menar, citat, att "vi har sett den typen av tendenser både när det gäller exempelvis växtskyddsreglering och när det gäller naturrestaurering", slut citat.

Socialdemokraterna svarar att långsiktigheten är viktigast för ett hållbart livsmedelssystem; att generationsskiften behöver stöttas, bland annat med högre ersättningar till unga jordbrukare.

Mycket mer helhetssyn behövs för ett hållbart livsmedelssystem, framhåller Centerpartiet, som konstaterar att, citat: "Dessvärre fastnar politiken ofta i stuprörstänk, vilket är tråkigt då livsmedelssystemet är horisontellt" slut citat.

Och, apropå helhetssyn, svarar Vänsterpartiet - väldigt övergripande - att "EU:s jordbruksstöd behöver reformeras i grunden för att gynna klimat, miljö och djurskydd och för att värna små och medelstora lantbruk".

Också Miljöpartiet vill ha en reformerad jordbrukspolitik utan konkurrens av importerade livsmedel från produktion som partiet skriver "varken är bra för människor, djur eller miljön". Man vill bland annat ha ett förbud mot varor på EU:s marknad som inte uppfyller unionens egna miljö- och djurskydds krav.

Liberalerna vill att det forskas mer för att få fram mer träffsäkra växtskyddsmedel, och att det ekologiska lantbruket reformeras för att bli mer produktivt. Och, citat "Regler för genmodifierade grödor är alldeles för restriktiva och behöver liberaliseras. GMO-teknik är ett måste, för att spara på jordens resurser och stärka jordbrukets motståndskraft inför klimatförändringarna; samtidigt som man kan minska behovet av miljöskadliga bekämpningsmedel."

Så hur EU hanterar GMO-frågan kommer upp två gånger i politikernas svar - för Moderaterna svarade ju på frågan om vad som är sämst med EU:s jordbrukspolitik att det är "EU:s tveksamhet till ny teknik som GMO". Nuläget är att samtidigt som EU:s lagstiftning bromsar

dom här teknikerna inom unionen, så importeras samtidigt ganska mycket genmodifierade grödor, framförallt soja; och det kan vara grödor framtagna med nya genomiska tekniker, så kallade NGT. NGT-grödor är inte spårbara, så här finns konkurrensproblem. Och inom EU pågår en kamp mellan dom som vill tillåta NGT-grödor inom EU och de som fortsätter att säga nej. Och Jens Sundström, docent i växtfysiologi på SLU; du tycker också att det här är en riktigt viktig fråga?

Jens Sundström: Ja, absolut, den är central faktiskt, för att vi ska kunna klimatanpassa och modernisera jordbruket. Det finns ju krav inom *The Green Deal* och så, att man ska framförallt minska på jordbrukets miljöpåverkan, och då måste man ha en effektiv växtförädling. Så det blir lite konstigt att både kräva att man ska minska på mängden bekämpningsmedel, men också samtidigt säga nej till ett av de viktigaste verktygen som vi har för att uppnå det. Vi kommer få en ökad förekomst av olika växtsjukdomar, och där är det helt nödvändigt att växtförädlingen hänger med och håller uppe tempot, så att säga. Men även att minska behovet av bekämpningsmedel är viktigt.

YCW: Men var ligger frågan om GMO-grödor i EU nu?

JS: Det pågår ju en process just nu att revidera delar av lagstiftningen kring det man kallar genetiskt modifierade organismer, alltså GMO. Och då handlar det främst om att man vill förändra lagstiftningen kring grödor som har förädlats med gensaxen CRISPR cas9. Där har det varit en process nu under den gångna mandatperioden, där både kommissionen och parlamentet och även medlemsländerna har jobbat lite. Men den lagstiftningen, den revideringen, har ju stött på patrull och ligger liksom i vänteläge just nu. Och där kan man säga att det behövs ju en revidering av GMO-lagstiftningen. Den är över tjugo år gammal!

YCW: Men det här att det är en ny lagstiftning på gång; vad innebär den, och varför har den stött på patrull?

JS: Ja, med nya tekniker kan man alltså ta fram nya grödor som är identiska med sådana som är förädlade med konventionella metoder; fast man gör det lite snabbare och lite mer riktat. Man kan antingen göra små punktmutationer, eller så kan man föra in egenskaper. Men då, från lagstiftarnas sida, föreslår man att man bara får sätta in sådant som man ändå hade kunnat korsa in. Och de här två formerna, punktmutationer och att man för in nya gener från korsningsbara arter, dem vill man kunna börja odla här, på EU-nivå då, med de nya lagförslagen.

YCW: Men skulle det kunna bli så då framöver att EU accepterar NGT, men inte GMO?

JS: Alltså, om det nuvarande förslaget går igenom under nästa mandatperiod, då kommer vi förmodligen att se det då. Det blir så att säga en anpassning till resten av världen. Jag tror att det måste ske. GMO-frågan i sig är ganska politiskt laddad; vissa länder och vissa delar av lantbruksrörelsen ser det här som ett hot mot den egna produktionsformen. Det finns en minoritet länder som säger blankt nej till all teknikutveckling på det här området, och håller emot.

YCW: Hur ska man förstå det då – varför?

JS: Ja, de vill förmodligen skydda sina egna lantbruk från konkurrens, skulle jag tro. Och sedan så har de investerat ganska mycket i produktionsformer som marknadsför sig som varande emot modern växtförädling.

YCW: Men som du ser det, vad betyder det för EU-länderna att det är ett sådant motstånd mot detta?

JS: Ja, alltså, det här är ju väldigt viktiga tekniker som har ganska stor potential att underlätta förädlingen av nya grödor, och ta fram nya grödor som är mer klimatanpassade och som är resistenta mot olika sjukdomar. Om europeiska växtförädlingsföretag, och i förlängningen europeiska lantbrukare, inte får tillgång till de här grödorna, då kommer de ju så att säga att förlora i konkurrenskraft gentemot övriga världen. Och dessutom så kommer vi förmodligen inte att kunna reducera användningen av bekämpningsmedel, och sådana saker.

YCW: Men när tror du att vi kommer att ha sådan anpassad, uppdaterad lagstiftning på plats i EU?

JS: Ja, det är jättesvårt eftersom det finns en blockerande minoritet av medlemsstater som säger nej. Man har ju jobbat rätt hårt under den innevarande mandatperioden för att få till det här; men om man tittar på vilka som tar över ordförandeskapet nu så är det Ungern och Polen som är på tur; och de tillhör den här blockerande minoriteten. Så jag tror inte att det kommer att hända någonting överhuvudtaget kring den här frågan under det närmsta året. Det är ett antal länder; Österrike är också väldigt negativt, och Malta... Nästa gång som den här frågan kanske tas upp igen, det är när Danmark tar över ordförandeskapet hösten 2025.

YCW: Sannolikt lång väntan kvar för dem som vill se en uppdaterad EU-lagstiftning kring nya genomiska tekniker alltså; sa Jens Sundström, docent i växtfysiologi på SLU.

Den sista frågan vi ställde till EU-toppkandidaterna var: **Om du kunde förverkliga den för dig enskilt viktigaste reformen av EU:s jordbrukspolitik, vad skulle du göra?** Så var frågan ställd, men flera av toppkandidaterna svarar väldigt övergripande:

Som Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt, som svarar att han vill reformera EU:s jordbruksstöd i grunden.

Det skulle även KD:S Alice Teodorescu Måwe vilja göra; och skriver att hon hoppas att Ukraina är på väg in i EU, och det skulle kraftfullt förändra förutsättningarna för EU:s jordbrukspolitik.

Också Karin Karlsbro från Liberalerna vill reformera EU:s jordbrukspolitik så att den, som hon skriver, på riktigt bidrar till grön omställning; ett svar som mycket liknar det från Centern och Emma Wiesner.

Den enskilt viktigaste reformen för Socialdemokraternas Heléne Fritzson är att hon vill reformera EU:s politik för hållbara biobränslen – och se en europeisk strategi för biogasen och skattefrihet för hållbara biobränslen.

Miljöpartiets Alice Bah Kuhnke är också inne på bränslen; den reform hon helst skulle förverkliga vore att fasa ut alla fossila subventioner till år 2025. Vi ger ju enorma statliga subventioner till omställningen av stålproduktion – varför inte till omställningen av livsmedelsproduktion? undrar hon.

Den enskilt viktigaste reformen för Tomas Tobé från Moderaterna vore ökad regelefterlevnad ute på kontinenten. Särskilt när det gäller djurvälstånd och antibiotika. Det spelar inte någon roll vad vi har för EU-regler om de inte efterföljs, skriver han.

Den viktigaste reformen för Charlie Weimers från Sverigedemokraterna vore att minska rapporteringskraven och ta bort tvingande mål om viss areal med ekologisk produktion. Citat "Efterfrågan och ersättning för ekologisk produktion bör styras av marknaden och inte kommenderas fram som i en planekonomi", slut citat.

Så, sex av åtta partiets toppkandidater är tydligt inne på omtag och krafttag för grön omställning av EU:s jordbrukspolitik, som den enskilt viktigaste reform de vill se. Och då är det lätt att tänka "Men... är det inte det som EU:s tillväxtstrategi, *Green Deal*, den gröna given, just handlar om?" Tillbaka till Mark Brady, docent i jordbruks- och miljöekonomi på SLU. Hur tänker du - EU är ju så stort, det är så många länder, så många väldigt olika politiska viljor som måste kompromissa... Går det i den takt som är möjlig, eller?

MB: Ja, det är mycket svårt att säga det här med takten. Om man tänker på det här med klimatproblemet, ja, det är väldigt problematiskt. Med målet att begränsa den globala uppvärmningen till under en och en halv grad, då kan det inte gå för fort att bidra till det målet, skulle jag påstå. Men å andra sidan, konkurrensvillkoren är så att EU och de svenska lantbrukarna, de utsätts för hård konkurrens... På det sättet är det väldigt viktigt med de här stöden för miljön, så att man kan balansera att uppnå miljömålen med att bevara jordbruksproduktionen på en säker nivå.

YCW: Ja, det kan inte gå för fort med den gröna omställningen om man tänker på klimatförändringarna, menar Mark Brady på SLU. Men hur går den gröna omställningen då ihop med önskad ökad förmåga till beredskap, livsmedelssäkerhet och självförsörjning – frågor inom ämnet jordbruk och livsmedel som de svenska toppkandidaterna lyfte fram som det viktigaste för EU att arbeta med? Tillbaka till Camilla Eriksson på FOI.

CE: Det kan gå helt hand i hand faktiskt. Kanske inte i precis alla avseenden; jag tror att man skulle behöva belysa kanske ännu mer vilka synergier man kan hitta mellan hållbarhetsfrågorna och omställnings- och beredskapsfrågorna. Men det finns några områden där de uppenbart stärker varandra. Då tänker jag till exempel på att om man kan bygga bort beroenden eller sårbarheter i jordbruksproduktionen av insatsvaror, och ha mer av slutna kretslopp, så kan man också stärka både beredskapen och omställningen, så att säga. Drivmedelsfrågorna är också ett sådant område där vi har ett väldigt stort beroende av importerad diesel. Men kan vi producera drivmedel i Sverige istället, åtminstone för de absolut mest akuta behoven, då är det ju biodrivmedel vi måste titta på. Det kan ju vara en del av en grön omställning också, att fasa ut fossila drivmedel och ersätta med biodrivmedel eller elektricitet eller så, som vi kan producera i Sverige. Så det finns ganska många möjligheter till synergier, tror jag.

YCW: Den gröna given siktar ju bland annat på att 25 % av jordbruksmarken ska vara ekologisk odling till år 2030, och vissa partier och politiker ser möjligheten att kombinera målet om självförsörjning med det här, och andra inte. Vad tänker du; ekologisk odling ger väl generellt lägre avkastning per hektar, så att säga?

CE: Ja, så är det ju. Men å andra sidan så har man just den här typen av drift som är mindre sårbar i ekologisk produktion. Alltså, man använder mindre importerade insatsvaror; kanske inte just dieseln då, utan snarare utsäde och gödselmedel framför allt. Och växtskyddsmedel använder man ju inte överhuvudtaget, som det annars finns ett importberoende av inom jordbruket. Så jag tror ändå att det finns tekniker och innovationer kopplade till ekologisk produktion som kan vara väldigt positiva för beredskapen på olika sätt. På det stora hela tycker jag att det är en positiv utveckling. Och det är den här typen av odling som vi också får föreställa

oss att vi kommer att behöva ha, i ett läge där Sverige skulle bli kraftigt påverkat av handelsstörningar.

YCW: För där lägger vi om kosten som sådan, också?

CE: Ja, precis, både kosten och produktionen, om vi ska klara oss med mindre import eller helt och hållet utan import.

YCW: De stora dragen där - mindre animalier...?

CE: Precis. Det ligger ju också helt i linje med hur man har tänkt kring kriskost i alla tider egentligen; att vi kommer att behöva äta mindre animalier, mer spannmål, mer rotfrukter och potatis och sådana saker.

YCW: Camilla Eriksson, forskare på Totalförsvarets Forskningsinstitut - tack för att du var med i *Feeding your mind*!

CE: Tack så mycket!

YCW: Och tack också till övriga som kommenterade toppkandidaternas svar i det här avsnittet inför Europaparlamentsvalet: SLU-forskarna Jens Sundström och Mark Brady, och så Susanne Céwe, näringspolitisk expert på LRF Mjolk. Och tack till toppkandidaterna själva också, förstås. Vill du läsa politikernas skriftliga svar i sin helhet, så hittar du dem på SLU Future Foods hemsida.

Tack för att du lyssnat; Ylva Carlqvist Warnborg heter jag - och glöm nu inte att rösta den 9 juni. Vi hörs!